

PROSTACZEK (94) *sb m*

o oraz e jasne, a pochylone (w tym w a 1 r. błędne znakowanie).

sg N prostączek (15). ◇ G prostącza (1). ◇ A prostącza (5). ◇ I prostączi(e)m (2). ◇ V prostączku (2). ◇ pl N prostączkowie (27). ◇ G prostączk(o)w (8). ◇ D prostączk(o)m (11). ◇ A prostączki (13), prostączk(o)w (1) *CzechEp*. ◇ I prostączki (5), prostączkami (1) *WujNT*. ◇ L prostączk(o)ch (2). ◇ V prostączkowie (1).

Sł stp brak, Cn s.v. prostak, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) – XVII w.

Dem. od „prostak” [z wyjątkiem znac. 1.c. w funkcji hipokor.] (94) :

1. *Od znac. ‘człowiek o względnie niskim poziomie umysłowym’; simplex PolAnt, Calag, Cn; rectus, tardiusculus Calag; prope ad stultitiam simplicissimus Cn (84) : tego ducha świętego motzą/ tak byli oświecenij ij vmotznienij/ iijz włytek fwiat proftączkowie/ pod motz ij wiarę Iezufá milégo fwy^m kázanijm przywiedli. OpecŻyw 176, 168v; RejJóz C6v; RejKup n5; RejWiz 189; LIgęzow tych przodkowie/ proftączki fie zdáli/ Lecz to po nich żaczkowie/ vczeńfzy náftáli RejZwierz 63v; RejAp 191v; GórnDworz T3v; A áczby proftaczek rzekł/ á cożem ia krzyw kiedy ia tego rozeznác nie vmiem RejPos 190, 209v, 235v; A dzięku y Pánu Bogu/ iufz żradością wiecznie. Ze ná nas fwe proftączki/ weyrzał tak łáfkáwie GrzegŚm [A2]; Naydzie dziś drugiego/ chocia y fie proftaczkem widzi/ iż to tak dobrze będzie vmiał wykręcić/ iáko wierę nánauczeńfzy Miłtrz w Kollegium. RejZwierz 13v; Ale roftropny człowiek może tak vważnemi fłowy proftaczká pokarác/ że mu to dłużej pámiętno będzie niżby go vderził RejZwierz 77, 39; BudNT a6; Calag 149a; CzechEp 307; Czemu fzczyry Chryftyánfki proftaczek tych nálládowác ma/ ktorzy z byftrych rozumow fwoich/ iáko z fáydaká iákiego wypufzczáią/ rozmaíte mowy y powieści NiemObr 96, 96, 98; Niech [mądrzy] też rozmiérzáią świát/ y głęboke morze/ [...]A ia zaś co fye ná to proftaczek nie godzę/ Niech fye wždy ludzióm áby na fráłzki przygodzę PudlFr [3]; Modlitwy proftaczkow P. Bogu wdzięczne. WujNT 89 marg, Aaaaaav; [ArtNom N6v].*

W połączeniach szeregowych (2): Iż málucy/ vbodzi/ á proftaczkowie będą chwalić imię twoie Pánie. RejPos 288, 277.

W przeciwstawieniach: »mędek (a. mądry) (5), uczony ... prostaczek« (6): Lecz iż nie dla vczonych vczynioná tá rzecz [tj. przekład psalterza]/ A tak miedzy proftączki iuz iey wolno idz precz. LubPs gg; A thák áczby fie tho thák mądre mu nie zdáło/ ále proftaczkom tedy to nic nie záwadzi. RejPos 156; Proftączkowie profto za Pánem á mędrkowi [!] około. RejPos 277 marg, 235v, 287v; NiemObr 143.

Wyrażenie: »máluczki prostaczek« (1): iż bog przed mędrkámí kryie táiemnice fwoie/ á máluczkim proftaczkom boiácy m fię iego obiáwia NiemObr 143.

Szeregi: »działki i prostaczkowie« (1): Tak y teraz śpiewánia/ modlitwy/ w kościele dziatki y proftaczkow [...] wdzięczne fá Pánu Chryftufowi. WujNT 89.

»prostaczkowie a ludzie máłego rozumu« (1): że żadny niechce iść zá tym dobrotliwym Pánem fwoim/ iedno proftączkowie á ludzie máłego rozumu ci z wierną chucią idą zá tym miłościwym Pánem á zbáwicielem fwoim. RejPos 277v. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»prostaczkowie a ludzie nieumiejętni« (1): á kthemu iżby wierne wykłady z prawdziwych zdrojow wzięte/ wżędy pośpolicie podeyżranymi wczynili [*ludzie opierający się na starym wykładzie Pisma Św.*]/ [...] tak aby y proftaczki á ludzi nieumiejętne od vznania prawdy pohámowali y odwiedli *BibRadz* *4v.

»prostaczkowie a maluczcy« [*szyk 1:1*] (2): Iż dzyękuie tobie Boże Oycze/ iżeś zákrył á odiałeś ty táiemnice Bołkich łpraw swoich od mędrkow á od chytrcow światá tego/ á dałeś ie zrozumieć proftaczkom á máluczkim. *RejPos* 287v, 239. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»tak mędrzy jako i prostaczkowie« (1): gdyż Pan chce aby byli wżyſcy zbáwieni/ ták bogacze iáko y vbodzy/ ták mędrzy iáko y proftaczkwowie. *RejPos* 288v. [*Ponadto w przeciwstawieniu 5 r.*]

»ubodzy a prostaczkowie« (2): Iż dla tego Duch s. oſtał nádemną/ á na to pomaázał mie/ ábych vbogim á proftaczkom opowiadał táiemnice kroleſtwá ſwego *RejPos* 293, 305v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

a. *Od znac.* 'człowiek prostoduszny, poczciwy, naiwny'; *acacus Calep* (42) : [*katolicy*] kościołem wżytko iż niebłádzi alleguią/ y innymi fáłżzywymi wymowkami proſthatzki zwodzą *KrowObr* 147; *BibRadz Prov* 9/6; A wczyn nas tymi proftaczki/ o których tu opowyedáć raczyſz/ ábychmy proſthym ferczem/ á bez wżech wymyſłow/ poznawali ſwięte Boſtwo twoie *RejPos* 11; Wielka pociechá proftaczkom którzy po proſtu poznawiają Pana ſwego. *RejPos* 278v *margin*, A6v, 11 [2 r.], 66v, 152, 194 (17); *GrzegŚm* 11; aby tylko [...] drugich lękliwych proftaczkow łobie práwie zniewolili [*wykrętni ſofiſci*]: á bącznych y męźnie ſię ſłowá Ewánieliey mocy Bożey zbáwienney trzymájących wynioſłością ſwą zátłumili y wygládzili *CzechEp* 35, 122; ábych wżytkie proftaczki/ boiáce ſię Bogá/ á do tego czáfu błádzące/ ná drogę náprowadzić mogł *NiemObr* 98, 96; *ArtKanc* Q3; *Acacus, Purus, innocens, minime versutus* – Proftaczek, Niewinnik. Sama dobrocz. *Calep* 11a; *WujNT 1.Cor* 1 *arg*; Dopieroż ſię do moſzen proftaczkwowie máia: Ná koſcielny budynek hoyną ręką dáia. *KlonWor* 49, 67.

W przeciwstawieniach: »mędrak (3), bogacz, chytry, licemiernik, ludzie zacni, ludzie zakonni, [ostrożny] ... prostaczek (prostaczkowie)« (5): Chytry widząc nieſzczęſcie kryie ſię/ á proftaczkwowie niedbale miiáiąc ſzkodę podeymuią. *BibRadz Prov* 27/12; *RejAp* 104; wczmy ſie/ iáko tu Pan Bog wżgardza mędrki/ bogacze/ á ty którzy duſiają náukam/ wymyſłom/ y doſtoieńſtwom ſwoim: á proftaczki [...] każe przywodzić do domu ſwego *RejPos* 160v; Czemuż nie obráca [*Pan*] ſwiętey twarzy á oblicza ſwego do onych ludzi zacnych/ ábo do zakonnych/ do Licemiernikow/ [...] ále do proftaczkow/ á do wiernych ſwoich. *RejPos* 277, 289v *margin*; [*Proftaczek wierzy káżdemu ſłowu/ ále oſtrożny rozumiewa poſtętki ſwoie. BibRadz Prov* 14/15 (*Linde*)].

Wyrażenia: »maluczki prostaczek« (1): Przecz ſwiádecthwá wyerney náuki Páńkiey ludzyom ſwiátá te^{go} náłláduiącym ſą zákrite/ á máluczkim proftaczkom ſą obiáwione *LubPs* bb5v *margin*.

»nawięſzy prostaczek« (1): Niechby tę rzecz y nawięſzy proftaczkwowie pobożni łádzili. *CzechEp* 50.

»nieumiejętny prostaczek« (1): á tylko nędzny lud á nie umiejętne proftaczki kłámliwemi plotkami tucz yli [*duchowni*] áż do tego czáfu *BibRadz* *4v.

»ubogi [= *nieſzczęſny*] prostaczek« (1): Rozráduyże ſie ty vbogi proftaczku/ ieſliże w proſtoſci ſwey wſáſz Pánu Bogu ſwemu *RejPos* 289.

Szeregi: »prostaczkowie a maluczcy« [szyk 1:1] (2): iż to iest święta wola twoia/ ábyś ty proftaczká á máluczkiemi oládzić raczył to kroleństwo swoie. *RejPos* 288, 288.

»nědzny lud a prostaczkowie« (1): *BibRadz* *4v cf »nieumiejętny prostaczek«.

»prostaczkowie a ubodzy« (1): gdyż łyłyżysz iż iedno proftaczkom á vbogim obiáwiono to wdzyęcżne pofelstwo od niego [*Pana*]/ to iest/ tym ktorzy profto á bez wymyřłow náłláduią świętey woley iego. *RejPos* 10v.

»prostaczek a wierny« (2): Słuchayże iáko ono ná drugim mieyfcu Pan tym proftaczkom á tym wiernym swoim powiedzyeć raczył: Iż [...] *RejPos* 277v, 277.

b. *Od znac.* 'głupiec, nieuk' (2): Proftaczkú nie moželz dla odpufzczenia grzechow pożywáć [*ciała i krwi Pańskiej*]/ bo w grzechu śmiertelnym pożywáiąc giniełz *SkarKaz* 158a.

W połączeniu szeregowym (1): Pátrż iákie bępieczeństwo/ mądrość y náuká byłá S. Apořtołow po przyięćiu Duchá S. Ktorzy pierwey byli nieukámi/ proftaczkámi y boiázliwemi. *WujNT* 411.

c. *Od znac.* 'człowiek niebiegły w jakiejś dziedzinie' (1): Tyrunculus, Młódczycek/ nowaczek/ proftaczek/ zwolenniczek. *Mącz* 471b.

2. *Od znac.* 'człowiek godny politowania' (1):

Wyrażenie: »prostaczek ubogi [= *nieszczęsny*]« (1): O Biefzono ná Dębie/ chłopá podle drogi/ Drugi o nim nie wiedząc/ proftaczek vbogi. Vřnáł pod onym Dębem *RejFig* Dd5.

3. *Od znac.* 'człowiek z gminu' (9) : *RejWiz* 61; *RejZwierc* 158; Był tám miedzy tymi co łie řpowiedáli ieden proftaczek/ ktorzy był pánu řwemu wołu vkradł. *WujJud* 89v; *ReszHoz* 131; Podczas y proftaczkowie kiedyc zábiegáią/ Nieiákie z łálki twoiey [*mądrości*] podárzenie máią. Nie tylko rádá řiadałz pod złoconym gmáchem/ Náwiedzilz y chudzinę pod dziuráwem dáchem. *WisznTr* 23.

W połączeniu szeregowym (1): Gdzye theż moželz nědzniczká/ proftaczká/ řirotkę/ wziáć ná opiekę swoię *RejPos* 171v.

W przeciwstawieniu: »prostaczek ... zacny pan« (1): iuż teraz ludźiom pan Bog oczy otworzył [...] áby przeyřzawřly/ táiemnice Bábilońłkie poználi/ y onymi řię brzydźili. Y czynią to z łálki Bożey/ nie tylko proftaczkowie/ ále y niekorzy zacni Pánowie *NiemObr* 163.

Szeregi: »nědzniczek a prostaczek« (1): gdyż go [*Chrystusa*] řwiát máło przed tym zá nědzniczká á zá proftaczká miał á práwie iáko zá wżgárdzonego v łiebie *RejPos* 284v.

»prostaczek a pasterzyk« (1): ktorzy [*anioł*] łie vkazał onym vbogim proftaczkom á nědznym pářterzykom/ gdy ná on czás páłli trzody swoie około miáłtá Bethleem *RejPos* 17v.